

Geliş Tarihi:
12.08.2021
Kabul Tarihi:
21.10.2021
Yayımlanma Tarihi:
20.12.2021

Kaynakça Gösterimi: Aydoğdu, F., Dilber, Y., Şahin, T., Sural, G. S., & Akça, F., (2021). Ortaöğretim öğrencilerinin algılanan rehber öğretmen desteği ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1520-1543. doi:10.46928/iticusbe.981341

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ALGILANAN OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMAN DESTEĞİ İLE KARIYER KARAR VERME GÜÇLÜKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Araştırma

Fuat Aydoğdu

Sorumlu Yazar (Correspondence)

Kestel Rehberlik ve Araştırma Merkezi

pskdanfuat@gmail.com

Yaşar Dilber

Kestel Rehberlik ve Araştırma Merkezi

yasardilber80@gmail.com

Tuğba Şahin

Kestel Rehberlik ve Araştırma Merkezi

tugbasahin_89@hotmail.com

Gizem Sevcan Sural

Kestel Rehberlik ve Araştırma Merkezi

gizemsevcansural@hotmail.com

Figen Akça

Uludağ Üniversitesi

figenakca@uludag.edu.tr

Fuat Aydoğdu, Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisidir. Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanlarında makaleleri bulunmaktadır.

Yaşar Dilber, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı'nda doktora öğrencisidir. Psikolojik Danışma ve Rehberlik – Eğitim Yönetimi alanlarında makaleleri bulunmaktadır.

Tuğba Şahin, Uludağ Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü mezunudur.

Gizem Sevcan Sural, Necmettin Erbakan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü mezunudur.

Figen Akça, Bursa Uludağ Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Profesördür. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında ulusal ve uluslararası makaleleri bulunmaktadır.

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ALGILANAN REHBER ÖĞRETMEN DESTEĞİ İLE KARIYER KARAR VERME GÜÇLÜKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Fuat AYDOĞDU

pskdanfuat@gmail.com

Yaşar DİLBER

yasardilber80@gmail.com

Tuğba ŞAHİN

tugbasahin_89@hotmail.com

Gizem Sevcan Sural

gizemsevcansural@hotmail.com

Figen AKÇA

figenakca@uludag.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın temel amacı algılanan okul psikolojik danışman desteğinin öğrencilerin yaşadıkları kariyer karar verme güçlükleri ile anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığını incelemektir. Araştırma kapsamında ayrıca katılımcıların algılanan okul psikolojik danışman desteği ile kariyer karar verme güçlükleri puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Yöntem: İlişkisel tarama yöntemiyle yürütülen bu çalışmada elde edilen veriler, Bursa'nın Kestel ilçesine bağlı farklı okul türlerinde öğrenim gören 652 (Kız=420, Erkek=232) öğrenciden elde edilmiştir. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği (AOPDDÖ) ve Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeği (KKVGÖ) ile toplanmıştır. Araştırma bulguları, SPSS Statistics 25 ile analiz edilerek elde edilmiştir. Yapılan normallik analizinden sonra grupların toplam puanlarına ilişkin farkı saptamak için Bağımsız Örneklem t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Bulgular: Yapılan analiz sonuçlarına göre AOPDDÖ alt boyut puanları ile KKVGÖ toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan fark istatistiklerine göre katılımcıların KKVGÖ alt boyutlarından olan Hazırlık Eksikliği puanları cinsiyetlerine göre farklılaşırken; ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puanlar ve toplam puanları cinsiyetlerine göre farklılaşma bulunmamıştır. Katılımcıların AOPDDÖ toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre farklılaşmamıştır. Katılımcıların sınıf düzeyi değişkenine göre ise AOPDDÖ ve KKVGÖ toplam ve alt boyutlarında anlamlı farklılaşmalar tespit edilmiştir. Katılımcıların KKVGÖ'nün Hazırlık Eksikliği alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Ayrıca katılımcıların, AOPDDÖ ve KKVGÖ toplam puanları ve her iki ölçeğe ait alt boyutlardan alınan puanların okul türüne göre farklılaşma göstermediği bulunmuştur.

Özgünlük: Alanyazın incelendiğinde algılanan okul psikolojik danışman desteği ile kariyer karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiyi direkt inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma ile ortaöğretimde uygulanan mesleki rehberlik çalışmalarındaki teori ve uygulama adımlarının verimliliği ile ilgili bilgi vermesi ve araştırma bulgularının psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin yapacakları çalışmalara kaynak sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okul Psikolojik Danışmanı, Okul Psikolojik Danışman Desteği, Kariyer Karar Verme Güçlüğü, Ortaöğretim

JEL Sınıflandırması: I29

THE EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SECONDARY STUDENTS' PERCEIVED SCHOOL PSYCHOLOGICAL ADVISORY SUPPORT AND CAREER DECISION-MAKING DEFICIENCIES

Abstract

Purpose: The main purpose of this study is to examine whether perceived school counselor support has a significant relationship with the career decision-making difficulties experienced by students. Within the scope of the research, it was also examined whether the perceived school psychological counselor support and career decision-making difficulties scores of the participants differed according to the variables of gender, grade level and school type.

Method: The data obtained in this research conducted with the relational screening method were obtained from 652 (Female=420, Male=232) students studying in different school types in Bursa's Kestel district. Data were collected with Personal Information Form, Perceived School Psychological Counselor Support Scale (PSPCSS), and Career Decision-Making Difficulty Scale (CDMDS). Research findings were obtained by analyzing with SPSS Statistics 25. After the normality analysis, Independent Samples t-test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) were used to determine the difference in the total scores of the groups. Pearson Coefficient of Product Moments was used to determine the relationships between the variables.

Results: According to the results of the analysis, low-level negative relationship was found between the PSPCSS sub-dimension scores and the total score of CDMDS. According to the difference statistics made within the scope of the research, while the scores of the participants' Lack of Readiness, which is one of the sub-dimensions of CDMDS, differed according to their gender; There was no difference in the scores they got from the other sub-dimensions of the scale and their total scores according to their gender. The scores of the participants in the total and sub-dimensions of PSPCSS did not differ according to their gender. Significant differences were found in the total and sub-dimensions of PSPCSS and CDMDS to the class level variable of the participants. No significant difference was found in the scores of the participants in the Lack of Preparation sub-dimension of the CDMDS. In addition, it was found that the total scores of the participants' PSPCSS and CDMDS and the scores obtained from the sub-dimensions of both scales did not differ according to the type of school.

Originality: When the literature is examined, no research has been found that directly examines the relationship between perceived school counselor support and career decision-making difficulties. It is thought that this research will provide information about the efficiency of theory and practice steps in vocational guidance studies applied in secondary education and that the research findings will provide a source for the studies of psychological counselors and guidance teachers.

Keywords: school Counselor, School Counselor Support, Career Decision Making Difficulties, Secondary Education,

JEL Classification: I29

GİRİŞ

Ergenlik, Latince “*adolescere*” kelimesinden türemiş olup bireyde fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel alanlarda değişim ve gelişimin görüldüğü ve büyümenin sonlanması ile tamamlandığı düşünülen, çocukluk ile yetişkinlik arasında yer alan özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 1998; Sawyer, Azzopardi, Wickremarathne ve Patton, 2018). Gander ve Gardiner’in (1993) tanımına göre ise ergenlik bireyin fiziksel, toplumsal, düşünsel gibi farklı alanlarda olgunlaşma yaşadığı bir dönemdir. Bu dönemde ergenler, bağımsız olma ve kimlik belirleme gibi zorluklarla karşı karşıya kalmalarının yanı sıra hayata uyum sağlamak ve hedeflerine ulaşmak amacıyla kararlar almak gibi girişimlerde de bulunurlar (Gül ve Güneş, 2009). Ortaokul ve ortaöğretim kademesine rastlayan ergenlik döneminde gençler bu dönemdeki problemlerle mücadele etmenin yanı sıra hangi mesleğe yönelecekleri ile ilgili kararlar vermek zorunda kalmaktadırlar (Gülbahçe, 2009). Ortaöğretim dönemi kişisel ve sosyal gelişim ile kariyer gelişimi için de son derece önemli bir dönemdir. Bu dönemde gençler kimlik kazanımını gerçekleştirmek ve meslek kararı vermek gibi iki önemli durumla karşı karşıya kalırlar (Kulaksızoğlu, 1998; Steinberg, 2007).

Havighurst’un gelişim dönemleri (Manning, 2002) ve bu dönemler için belirlediği görevler incelendiğinde ortaöğretim dönemi, meslek seçimi açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir (Duru ve Gültekin, 2019). Super (1983) da bu görüşleri destekler şekilde meslek seçiminin ergenlik dönemindeki gençler için kritik önem taşıdığını öne sürer. Meslek seçimi, bireyin icra etmek istediği mesleklerden birine karar vermesi ve seçtiği mesleğe yönelik hazırlık yapması olarak tanımlanmaktadır (Kuzgun, 2006). Bireylerin var olan yeteneklerini, potansiyellerini ve öğrenme yoluyla kazandığı bilgi ve becerilerini en iyi şekilde kullanabilmeleri, kendileri için uygun bir mesleği seçmelerine bağlıdır (Büyükgöze – Kavas, 2005). Öztemel (2012) meslek seçimini, yaşam kariyeri açısından önemle üzerinde durulması gereken konulardan biri olarak belirlemiştir. Benzer bir şekilde Kazi ve Akhlaq (2017) ise meslek seçiminde verilen yanlış bir kararın bireyin yaşamında üretken olmasını engelleyeceğini ve onu birçok yönden etkileyeceğini aktarmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel değişimlerin olduğu ergenlik döneminde gençlerin meslek seçimine ilişkin kariyer kararları, üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak ele alınmalıdır. Öğrencilerin kariyer planı oluşturma sürecinde okul psikolojik danışmanları/rehber öğretmenleri önemli destek sağlayıcılar olarak bilinmektedir (Hadi, Dhanang ve Ningsih, 2021; Suryadi, Sawitri, Hayat ve Putra, 2020).

Özyürek (2010), okul psikolojik danışmanlığı uygulamalarının kuramsal ve kavramsal olarak iki farklı temelde ele alınmasının yararlı olacağını belirtmektedir. Bununla birlikte Amerikan Okul Psikolojik Danışmanlığı Derneği (The American School Counseling Association, ASCA) tarafından geliştirilen Ulusal Model’in (ASCA, 2012) en yeni ve gelişmiş model olmasından dolayı kuramsal temel olarak belirlenebileceğini söylemektedir. ASCA Ulusal Modeli okul psikolojik danışmanlarından akademik, kariyer ve kişisel/sosyal etki alanlarında aldıkları destekle öğrencilerin

eğitsel ve gelişimsel açıdan yeterliliklerini geliştirilmesini amaçlamaktadır (ASCA, 2012; Campbell ve Dahir 1997; Erkan, 2011). ASCA'nın belirlediği bu standartlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. *Uluslararası Okul Danışmanlığı Programı Standartları (ASCA, 1997)*

Alan	Standartlar
Akademik	A. Öğrenciler, okulda ve yaşam boyu öğrenme süreçlerinde etkili öğrenmeye katkı sunacak tutum, bilgi ve becerileri kazanırlar.
	B. Öğrenciler, üniversite de dâhil olmak üzere başlıca lise sonrası eğitim seçeneklerine ilişkin temel akademik hazırlıklarını tamamlarlar.
	C. Öğrenciler, iş dünyası ve toplumsal yaşam arasındaki akademik ilişkiyi anlarlar.
Kariyer	A. Öğrenciler, bilinçli kariyer karar verme becerileri ile iş dünyası arasındaki araştırma becerileri kazanırlar.
	B. Öğrenciler, gelecekteki kariyer hedeflerine başarıyla ulaşmak için stratejiler uygularlar.
	C. Öğrenciler, kendi kişisel nitelikleri ile eğitim – öğretim ve iş dünyası arasındaki ilişkiyi anlarlar.
Kişisel/Sosyal	A. Öğrenciler, kendilerine ve başkalarına saygı duymak ve onları anlamak için kendilerine yardımcı olacak bilgi, tutum ve davranışları edinirler.
	B. Öğrenciler hedefler belirler ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli önlemleri ve kararları alırlar.
	C. Öğrenciler, güvenli yaşam ve hayatta kalma becerilerini anlarlar.

Not: The National Standards for School Counseling, Alexandria, VA: ASCA, 1997'den uyarlanmıştır.

Benzer bir şekilde ülkemizde de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin rehberlik boyutu kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik olarak üç ana grupta toplanmaktadır. Mesleki rehberlik bağlamında ele alınan kariyer karar verme, temel eğitimden yükseköğretime kadar eğitimin her kademesinde önemli bir hizmet alanı olarak değerlendirilebilir. Ortaöğretimde mesleki rehberlik hizmetleri esas olarak, öğrencilerin kendini ve meslekleri tanımalarına yardımcı hedefler. Bu dönemde ortaöğretim öğrencileri okul psikolojik danışmanlarından meslek seçimi konusunda destek almaktadır. Psikolojik danışman öğrencilere kendini değerlendirme araçları uygulayabilir, öğrencilerin meslek inceleme yaşantısı geçirmeleri, hedefleri ile başarı durumlarını karşılaştırıp doğru karar verme becerisi geliştirebilmeleri amacıyla grup rehberliği/danışmanlığı düzenleyebilir, kendini tanıma, kabul etme ve karar vermede zorluk yaşayan öğrencilere bireysel meslek danışmanlığı hizmeti verebilir (Kuzgun, 2009; Yeşilyaprak, 2016). Mesleki grup rehberliği programlarının hedefi; öğrencilerin mesleklerle ilgili doyurucu ve gerçekçi bilgilere ulaşmaları, ilgi, yetenek ve değerler konusunda bilgi sahibi olmaları, gerçeğe uygun amaçlar edinmeleri ve mesleki karar verme yeterliliği kazanarak yaşayabilecekleri güçlüklerle karşı hazırlıklı olmalarını sağlamaktır (Gök, 2018). Bir öğrencinin mesleki rehberlik gereksinimi karşılandığında öğrenci; yetenekleri, ilgileri ve mesleki değerleri ile ilgili farkındalık kazanır, meslekler ve ilgi alanları arasında ilişki kurabilir, kendi

özellikleri ile mesleklerin özelliklerini bağdaştırabilir ve karar verme becerisini etkili kullanma yeteneğini geliştirebilir (Kuzgun, 2000; Kuzgun, 2003). Ortaöğretim kademesinde yapılan etkili psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının hem bir sonraki eğitim hayatına hazırlık hem de kariyer kararı verme sürecinde öğrenciler üzerinde olumlu etkileri vardır. Suryadi ve arkadaşları (2020) okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin kariyer planlamalarında doğru karar vermelerine yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Doğan ve Kuzgun (2008) ortaöğretim öğrencilerine uygulanan bilgi verici danışmanlık programının öğrencilerin üniversiteye giriş sınavı ve üniversite eğitimi ile ilgili yanlış inançlarını anlamlı düzeyde azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Karaçay (2021), kariyer karar verme grup rehberliği programının öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerini azaltmada etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bireyin bir kariyer tercihi esnasında farkındalığa sahip olması kariyer planlama sürecinin en temel basamağıdır (Super, 1990). Kariyer karar verme, kariyer farkındalığı ve planlama becerilerinin gelişimi; bireylerin kariyer geçiş süreçlerini başarılı bir şekilde yerine getirmede önemlidir (Creed, Muller ve Patton, 2003; Neuenschwander ve Garrett, 2008). Yeşilyaprak (2012), kariyer gelişim süreci ile ilgili yaptığı tanımlamada bu sürecin bireyin farklı kararlar vererek seçimler yaptığı, kendi ilgi ve yeteneklerini tanıdığı, bu doğrultuda mesleki ve diğer rollerini özümseyerek sürdürdüğü bir süreç olduğunu ifade etmiştir. Kariyer karar verme, kariyer seçeneklerine ulaşmak için bireyin gerekli adımları planlayarak eyleme geçme süreci olarak tanımlanmaktadır (Dönmezoğulları, 2020). Birey eylem aşamasında çeşitli güçlüklerle karşılaşabilir. Kariyer gelişim sürecinde bireyin kendi potansiyelini en üst düzeyde yansıtabileceği, ilgi, yetenek ve değerleri ile örtüşen bir meslek yerine kendisine daha az uyan bir mesleğe yönelmesine sebep olan engelleyici durumlar kariyer karar verme güçlüğü olarak ifade edilmektedir (Gati, Garty ve Fassa, 1996). Kariyer kararı vermede; kariyer kararı verecek bir birey, arasından seçim yapabileceği farklı alternatifler ve bu alternatiflerin değerlendirilmesinde birden fazla seçeneğin olması gibi özellikler yer almaktadır. Kariyer karar verme güçlüklerini Gati, Krausz ve Osipow (1996) hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi şeklinde üç boyut olarak sınıflandırmıştır. Hazırlık eksikliği, bireyin meslek seçerken güdülenme eksikliğini; bilgi eksikliği, meslekler ve bireyin kendisi hakkında farkındalığının düşüklüğünü; tutarsız bilgi ise güvenilir olmayan iç ve dış çatışmaları ifade etmektedir (Gati, Krausz, Osipow, 1990).

Ergenlerin kariyer karar verme sürecinde kararsızlıklar ve güçlükler yaşadıkları Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Akkoc, 2012; Bacanlı, 2008; 2012; Bacanlı, Eşici ve Özünlü, 2013; Dursun ve Kara, 2019; Gati ve Saka, 2001; Harman ve Kırdök, 2018; Mutlu, 2011; Söner, 2021). Ness ve Morgan (2003), kariyer karar verme güçlüğü ve kariyer karar verme özyeterliliği arasında negatif korelasyon olduğunu; Kesici (2007), ortaöğretim öğrencilerinin kişisel ve mesleki rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarına büyük oranda etki ettiğini; Öztemel (2013a), kariyer karar verme güçlüğüne tutarsız bilgi ve bilgi eksikliği alt ölçekleri ile öğrencilerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Santos, Wang ve Lewis (2018), duygusal zekâ ile kariyer karar verme güçlüğü arasında özellikle öz-duygu değerlendirme boyutunda ön plana çıkan negatif bir ilişki olduğu; Dursun ve Kara (2019) ile Koçakoğlu ve Yalçın (2020) ise kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve aile etkisinin kariyer karar verme güçlüğüne önemli bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda bireylerin kariyer karar verme sürecinde aile tutumu, bireysel özellikler, çevre etkisi gibi birçok faktörün etkili olduğu bu süreçte ergenler açısından uzman desteği olarak daha sağlıklı geçirilmesi bireyin doğru kararlar almasına yardımcı olacağı söylenebilir. Bu noktada bireylerin kariyer kararı vermelerine yardımcı olan okul psikolojik danışmanlarına dikkat çekmek gerekebilir. Okul psikolojik danışmanları öğrencilerin sosyal, duygusal ve mesleki alanlarda gelişimlerini destekleyen ve okullardaki görev ve sorumlulukları MEB tarafından belirlenmiş olan uzmanlardır. Öğrencilerin farklı alanlarda gelişimini destekleyen bu uzmanlar özellikle meslek seçimi ve kariyer planı noktalarında kilit konumdadır (Gysbers ve Henderson, 2012; Tagay ve Çakar, 2017). Bu bağlamda okul psikolojik danışmanlarından alınan desteğin bireylerin kariyer karar verme güçlüğüne ne derece etki ettiği araştırmaya değer bir konu olarak düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı algılanan psikolojik danışman/rehber öğretmen desteğinin öğrencilerin yaşadıkları kariyer karar verme güçlükleri ile anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığını incelemektir. Bu araştırma ile ortaöğretimde uygulanan mesleki rehberlik çalışmalarındaki teori ve uygulama adımlarının verimliliği ile ilgili bilgi vermek ve araştırma sonucunda ortaya çıkan bulguların psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin yapacakları çalışmalara kaynak sağlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarının ilgili alanyazına katkı sağlayacağı ve gelecekte mesleki rehberlik ve kariyer planlama konularında yapılacak araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacı kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Katılımcıların algılanan okul psikolojik danışmanı desteği alt boyutları olan akademik destek, mesleki destek, duygusal destek ve sosyal destek puanları cinsiyet, öğrenim gördükleri okul türü ve sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
2. Katılımcıların algılanan kariyer karar verme güçlüğü alt boyutları hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği, tutarsız bilgi ve kariyer karar verme güçlüğü toplam puanları cinsiyet, öğrenim gördükleri okul türü ve sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
3. Katılımcıların algılanan okul psikolojik danışmanı desteği alt boyutları olan akademik destek, mesleki destek, duygusal destek ve sosyal destek puanları ile kariyer karar verme güçlüğü arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişken arasında var olan ilişkiyi ve bu ilişkinin derecesini saptamak için kullanılır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Araştırma Gurubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020 – 2021 eğitim öğretim yılında Bursa'nın Kestel ilçesinin farklı okul türlerinde öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubuna alınan katılımcılara ilişkin diğer demografik özellikler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcılara ilişkin demografik özellikler

Demografik Özellik		n	%
Cinsiyet	Kız	420	64.42
	Erkek	232	35.58
Okul Türü	Anadolu Lisesi	400	61.13
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	38.7
Sınıf	9. Sınıf	149	22.85
	10. Sınıf	232	35.58
	11. Sınıf	163	25.00
	12. Sınıf	108	16.56

Tabloda verilen demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların %64.42'sinin (n=420) kız öğrenci olduğu, %61.13'ünün (n=400) Anadolu Lisesinde öğrenim gördüğü, %35.58'inin (n=232) ise 10. sınıfta öğrenim gördüğü görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında katılımcılara ait demografik bilgileri elde etmek için araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu dışında Kariyer Karar Verme Güçlükleri Lise Formu ile Algılanan Rehber Öğretmen Desteği Ölçeği'nin kısa formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu formda katılımcıların cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne - baba eğitim durumu ile anne ve babanın birliktelik durumuna ilişkin sorular bulunmaktadır.

Algılanan Okul Psikolojik Danışmanı Desteği Ölçeği – Kısa Formu

Maddeleri lisede öğrenim gören öğrencilerin okul psikolojik danışmanını ziyaret etme nedenine dayandırılarak oluşturulan ölçek, Karaman ve arkadaşları (Karaman vd., 2019) tarafından geliştirilmiştir. AOPDDÖ, hem 39 maddeli uzun form hem de 16 maddeden oluşan kısa form olmak üzere iki şekilde geliştirilmiştir. Araştırmada ölçeğin pratik kullanım için geliştirilen 16 maddelik kısa formu kullanılmıştır. 5'li likert tipinde geliştirilen (1=Hiçbir Zaman 2=Nadiren 3=Bazen 4=Genellikle 5=Her Zaman) ölçeğin ters maddesi bulunmamakta ve dört alt boyuttan oluşmaktadır: Akademik Destek, Mesleki/Kariyer Destek, Duygusal Destek ve Sosyal Destek. Bu dört alt boyuttan

alınan toplam puanlar ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Ölçeğin tamamına ilişkin toplam puan alınmamaktadır. Ölçeğin geçerlik analizlerinde faktör yüklerinin .79 ile .94 arasında değiştiği ve yapılan doğrulayıcı faktör analizinde modelin kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu saptanmıştır. $\chi^2(98) = 572.83, p < .001; \chi^2/df = 5.84. GFI = .91, TLI = .95, CFI = .96, RMSEA = .08$ (90% CI = .074–.087), SRMR = .03. Ayrıca alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Karaman vd., 2019). Bu araştırma için yapılan güvenirlik analizlerinde Akademik Destek alt boyutu için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .93, Mesleki/Kariyer Destek alt boyutu için .91, Duygusal Destek alt boyutu için .94 ve Sosyal Destek alt boyutu için .95 olarak hesaplanmıştır.

Kariyer Karar Verme Güçlüğü Lise Formu (KKVG-LF)

Lise öğrencilerinin kariyer kararı verirken karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla Gati ve Saka (Gati ve Saka, 2001) tarafından geliştirilen ölçek, Bacanlı (2008) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Ölçek, 2'si dolgu maddesi olmak üzere toplamda 34 maddeden oluşmaktadır. Hazırlık Eksiği (10 madde), Bilgi Eksiği (12 madde) ve Tutarsız Bilgi (10 madde) alt boyutlarına sahip olan ölçeğin bu alt boyutlarının her birinin farklı alt boyutları bulunmaktadır. Ölçek maddeleri 5'li likert tipinde (1=Bana hiç uygun değil 2= Bana pek uygun değil 3=Bana biraz uygun 4=Bana uygun 5= Bana çok uygun) olup ters maddesi bulunmamaktadır. Ölçekte alınan maddeler arttıkça kariyer karar verme puanları da artmaktadır. Ölçeğin geçerliliği analiz edilmiş olup ölçeğin orijinal formdaki faktör yapısıyla uyumlu olduğu bulunmuştur (Öztemel, 2013b). Ölçeğin uyarlaması (Bacanlı, 2008) yapılırken güvenirliği de incelenmiş olup alt ölçeklerden olan Hazırlık Eksiği alt boyutu Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .45, Bilgi Eksikliği alt boyutu .90 ve Tutarsız Bilgi alt boyutu .82 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamına ilişkin yapılan güvenirlik hesaplanmasında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır (Bacanlı ve Hamamcı, 2015). Bu araştırma kapsamında ölçeğe ilişkin yapılan güvenirlik hesaplamalarında Hazırlık Eksiği alt boyutu için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .53, Bilgi Eksikliği alt boyutu için .94 ve Tutarsız Bilgi alt boyutu için .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamına ilişkin yapılan güvenirlik hesaplanmasında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması/İşlem

Araştırma verileri 2020 – 2021 eğitim öğretim yılında Bursa'nın Kestel ilçesinin farklı okullarının 9, 10, 11 ve 12. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerinden elde edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçekler için öncelikle ölçekleri geliştiren/uyarlayan araştırmacılardan e-posta aracılığı ile izin istenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu olan öğretmenlerden veri toplamaya başlamadan önce Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurul Başkanlığı'ndan 05.02.2021 tarihli ve 92662996-044/E.3565 sayılı etik kurul onayı ve Bursa Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 04.03.2021 tarihli ve E-86896125-605.01-21679919 sayılı resmi yazı ile veri toplama izni alınmıştır. Araştırma kapsamında kişisel bilgi soruları ve ölçek maddelerinin yer aldığı Google Formlar

aracılığıyla oluşturulmuş çevrimiçi form, katılımcılara dijital yollarla ulaştırılmıştır. Çevrimiçi formda araştırmaya dair bilgilendirme yapılarak katılımcılardan onam alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler önce Google Formlar aracılığıyla dışarı aktarılmış olup daha sonra IBM SPSS Statistics 22 programına aktarılmıştır. Araştırma kapsamında yapılacak analizleri belirlemek için verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te sunulmuştur. Yapılan normallik analizinden sonra kategorik değişkenler arasındaki ortalamaya ilişkin farkı saptamak için ikili gruplar arasında parametrik testlerden Bağımsız Örneklem t testi; ikiden fazla gruplar arasındaki ortalamaya ilişkin farkı test etmek için de Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Tablo 3. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	n	Min.	Max.	\bar{x}	Ss.	Çarpıklık	Basıklık
AOPDDÖ							
Akademik Destek	652	4	20	12.40	5.11	-0.115	-1.132
Mesleki Destek	652	4	20	12.81	4.97	-0.224	-1.015
Duygusal Destek	652	4	20	15.07	4.97	-0.847	-0.320
Sosyal Destek	652	4	20	12.55	5.54	-0.174	-1.270
KKVGÖ							
Hazırlık Eksiği	652	12	47	29.09	5.27	-0.182	0.322
Bilgi Eksiği	652	12	60	29.93	11.75	0.298	-0.554
Tutarsız Bilgi	652	10	50	23.68	8.71	0.312	-0.397
KKVGÖ Toplam	652	35	146	82.70	22.52	0.156	-0.525

Not: \bar{x} : Ortalama, Ss: Standart Sapma, **KKVGÖ**: Kariyer Karar Verme Güçlüğü, **AOPDDÖ**: Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği

Tablo 3 incelendiğinde çarpıklık değerlerinin -.115 ile -.847 arasında; basıklık değerlerinin ise -.320 ile -1.270 arasında değiştiği gözlenmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre -1.5 ile +1.5 arasında değişen basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal dağılımı işaret ettiği bilinmektedir.

BULGULAR

Katılımcıların Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği (AOPDDÖ) ve Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeğinden (KKVGÖ) aldıkları puanların cinsiyetlerine göre farklılaşması Bağımsız Örneklem t-Testi ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. AOPDDÖ İle KKVGÖ Alt Boyutlarından Alınan Toplam Puanların Cinsiyete Göre Farklılaşması Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	Sd	p
AOPDDÖ							
Akademik Destek	Kız	420	12.23	5.17	-.134	650	0.26
	Erkek	232	12.71	4.99			
Mesleki Destek	Kız	420	12.81	5.02	-.040	650	0.97
	Erkek	232	12.82	4.91			
Duygusal Destek	Kız	420	15.23	4.98	.157	650	0.25
	Erkek	232	14.76	4.95			
Sosyal Destek	Kız	420	12.50	5.59	-.338	650	0.74
	Erkek	232	12.65	5.46			

KKVGÖ

Hazırlık Eksiği	Kız	420	29.42	5.12	2.128	650	0.03*
	Erkek	232	28.50	5.49			
Bilgi Eksiği	Kız	420	29.76	11.53	-.474	650	0.64
	Erkek	232	30.22	12.15			
Tutarsız Bilgi	Kız	420	23.70	8.75	.082	650	0.93
	Erkek	232	23.65	8.65			
KKVG Toplam	Kız	420	82.89	22.21	.281	650	0.78
	Erkek	232	82.37	23.11			

Not: \bar{x} : Ortalama, **Ss**: Standart Sapma, **KKVGÖ**: Kariyer Karar Verme Güçlüğü, **AOPDDÖ**: Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği, * $p < .05$

Tablo 4'te verilen analiz sonuçlarına göre, katılımcıların Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeğinin Hazırlık Eksiği alt boyutundan [$t_{(650)} = 2.128, p < .05$] aldıkları ortalama puanların cinsiyetlerine göre kız öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ancak diğer puanlarda cinsiyet açısından anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği ve Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeğinden aldıkları puanların okul türüne göre farklılaşması Bağımsız Örneklemeler İçin t-Testi ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. AOPDDÖ İle KKVGÖ Alt Boyutlarından Alınan Toplam Puanların Okul Türüne Göre Farklılaşması Bağımsız Örneklemeler İçin t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Okul Türü	N	Ort.	SS	t	Sd	p
AOPDDÖ							
Akademik Destek	Anadolu Lisesi	400	12.61	4.96	1.281	650	0.20
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	12.08	5.31			
Mesleki Destek	Anadolu Lisesi	400	13.11	4.72	1.890	650	0.59
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	12.34	5.32			
Duygusal Destek	Anadolu Lisesi	400	15.33	4.83	1.679	650	0.94
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	14.65	5.17			
Sosyal Destek	Anadolu Lisesi	400	12.66	5.43	.597	650	0.55
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	12.39	5.71			
KKVGÖ							
Hazırlık Eksiği	Anadolu Lisesi	400	28.94	5.28	-.922	650	0.36
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	29.33	5.24			
Bilgi Eksiği	Anadolu Lisesi	400	30.24	11.96	.866	650	0.39
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	29.42	11.41			
Tutarsız Bilgi	Anadolu Lisesi	400	23.82	8.66	.493	650	0.62
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	23.48	8.80			
KKVG Toplam	Anadolu Lisesi	400	83.00	22.81	.426	650	0.67
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	252	82.23	22.08			

Not: \bar{x} : Ortalama, **Ss**: Standart Sapma, **KKVGÖ**: Kariyer Karar Verme Güçlüğü, **AOPDDÖ**: Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği, * $p < .05$

Tablo 5'te verilen analiz sonuçlarına göre, katılımcıların Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanlar ve Algılanan Okul Psikolojik Danışmanı Destek Ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanlar okul türü açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır ($p > .05$). Katılımcıların Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği ve Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeğinden aldıkları puanların öğrenim görülen sınıf düzeyine göre farklılaşması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiş, analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. AOPDDÖ İle KKVĞÖ Alt Boyutlarından Alınan Toplam Puanların Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşması Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Betimsel					ANOVA						
Değişken	Sınıf	N	Ort.	Ss.	Varyans	Kareler Toplamı	Sd.	Kareler Ort.	F	p	Farkın Kaynağı
AOPDDÖ Toplam	9.	149	13.25	4.78	Gruplar	919.39	3	306.46	12.375	0.000*	9>11 9>12 10>11 10>12
	10.	232	13.22	4.91	Grup içi	16047.33	648	24.76			
	11.	163	12.07	5.01	Toplam	16966.72	651				
	12.	108	9.97	5.32							
	Toplam	652	12.40	5.11							
Mesleki Destek Toplam	9.	149	12.45	5.08	Gruplar	374.14	3	124.71	5.135	0.002*	10>9 10>12
	10.	232	13.69	4.59	Grup içi	15737.04	648	24.29			
	11.	163	12.73	4.90	Toplam	16111.17	651				
	12.	108	11.55	5.44							
	Toplam	652	12.81	4.97							
Duygusal Destek Toplam	9.	149	15.11	4.81	Gruplar	358.91	3	119.64	4.928	0.002*	9>12 10>12 11>12
	10.	232	15.81	4.62	Grup içi	15731.26	648	24.28			
	11.	163	14.93	4.63	Toplam	16090.16	651				
	12.	108	13.61	6.05							
	Toplam	652	15.07	4.97							
Sosyal Destek Toplam	9.	149	13.01	5.56	Gruplar	615.66	3	205.22	6.873	0.000*	9>12 10>11 10>12
	10.	232	13.46	5.30	Grup içi	19347.57	648	29.86			
	11.	163	12.04	5.27	Toplam	19963.23	651				
	12.	108	10.75	5.96							
	Toplam	652	12.55	5.54							
Hazırlık Eksiği Toplam	9.	149	29.81	5.05	Gruplar	101.66	3	33.89	1.222	0.301	-
	10.	232	28.93	5.36	Grup içi	17965.63	648	27.72			
	11.	163	28.88	5.07	Toplam	18067.29	651				
	12.	108	28.77	5.63							
	Toplam	652	29.09	5.27							
Bilgi Eksiği Toplam	9.	149	31.81	11.19	Gruplar	1359.67	3	453.22	3.320	0.020*	9>12 10>12
	10.	232	30.35	11.94	Grup içi	88462.80	648	136.52			
	11.	163	29.31	11.90	Toplam	89822.47	651				
	12.	108	27.33	11.47							
	Toplam	652	29.93	11.75							
Tutarsız Bilgi Toplam	9.	149	25.60	8.99	Gruplar	748.16	3	249.39	3.323	0.019*	9>10 9>11 9>12
	10.	232	23.38	8.70	Grup içi	48634.75	648	75.05			
	11.	163	23.01	8.33	Toplam	49382.91	651				
	12.	108	22.70	8.62							
	Toplam	652	23.68	8.71							
KKVĞÖ Toplam	9.	149	87.23	21.67	Gruplar	5056.03	3	1685.34	3.359	0.019*	9>11 9>12
	10.	232	82.66	22.82	Grup içi	325115.84	648	501.72			
	11.	163	81.21	22.46	Toplam	330171.87	651				
	12.	108	78.81	22.39							
	Toplam	652	82.70	22.52							

Not: \bar{x} : Ortalama, Ss: Standart Sapma, KKVĞÖ: Kariyer Karar Verme Güçlüğü, AOPDDÖ: Algılanan Okul Psikolojik Danışman Desteği Ölçeği, * $p < .05$

Tablo 6’da verilen analiz sonuçlarına göre, katılımcıların Algılanan Okul Psikolojik Danışmanı Desteği Ölçeği puanları Akademik Destek alt boyutundan [$F_{(3, 648)} = 12.375, p = .05$]; Mesleki Destek alt boyutundan [$F_{(3, 648)} = 5.135, p = .05$]; Duygusal Destek alt boyutundan [$F_{(3, 648)} = 4.928, p = .05$]; Sosyal Destek alt boyutundan [$F_{(3, 648)} = 6.873, p = .05$] alınan toplam puanlar ile Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeği Bilgi Eksiği alt boyutundan [$F_{(3, 648)} = 3.320, p = .05$]; Tutarsız Bilgi alt boyutundan

[$F_{(3, 648)} = 3.323, p = .05$] alınan toplam puanlar ve Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı [$F_{(3, 648)} = 3.359, p = .05$] öğrenim görülen sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Farkın kaynağı belirlemek için LCD Post Hoc (Levene, $p > .05$) testi uygulanmış olup buna göre 9. sınıf ve 10. sınıf katılımcıların Akademik Destek puanları 11. sınıf ve 12. sınıf katılımcılarından; 10. sınıf katılımcıların Mesleki Destek puanları 9. sınıf ve 12. sınıf katılımcılarından; 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıf katılımcıların Duygusal Destek puanları 12. sınıf katılımcılarından; 9. sınıf ve 10. sınıf katılımcıların Sosyal Destek puanları 12. sınıf katılımcılarından ve 10. sınıf katılımcıların Sosyal Destek puanları 11. sınıf katılımcılarından yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca 9. sınıf ve 10. sınıf katılımcıların Bilgi Eksiği puanları 11. ve 12. sınıf katılımcılarından; 9. sınıf katılımcıların Tutarsız Bilgi puanları 10. 11. ve 12. sınıf katılımcılarından ve ayrıca 9. sınıf ve 10. sınıf katılımcıların Kariyer Karar Verme Güçlüğü Toplam puanları 11. 12. sınıf katılımcıların puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Kariyer Karar Verme Güçlüğü Ölçeği Hazırlık Eksiği alt boyutundan [$F_{(3, 648)} = 1.222, p = .05$] alınan puanlar öğrenim görülen sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır.

Tablo 7. AOPDDÖ alt boyutları İle KKVGO Arasında Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçekler	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	2.
1.1. Akademik Destek		.74**	.68**	.78**	-.05
1.2. Mesleki Destek			.64**	.72**	-.08*
1.3. Duygusal Destek				.74**	-.13**
1.4. Sosyal Destek					-.06
2. Kariyer Karar Verme Güçlüğü					

$p < .05^*$, $p < .01^{**}$

Yapılan Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı analizi sonucunda kariyer karar verme ile duygusal destek ($r = -.13, p < .01$) arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilirken, kariyer karar verme güçlüğü ile akademik destek ($r = -.05, p > .05$), mesleki destek ($r = -.08, p < .05$), ve sosyal destek ($r = -.06, p > .05$) arasında düşük düzeyde negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin algılanan okul psikolojik danışman/rehber öğretmen desteği ile kariyer karar verme güçlükleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca okul psikolojik danışman/rehber öğretmen desteği alt boyutları ve kariyer karar verme güçlüğü alt boyutlarının cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde elde edilen bulgular alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Katılımcıların KKVGO'nun Hazırlık Eksiği alt boyutundan aldıkları ortalama puanlar cinsiyetlerine göre farklılaşmış olup kız öğrencilerin bu boyuttan aldıkları ortalama puanların erkek öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer bir şekilde Duru (2019), yaptığı araştırmada kariyer karar verme güçlüğü hazırlık eksikliği alt boyutunun cinsiyete göre farklılaştığı ve bu farklılığın kızların lehine olduğunu belirlemiştir. Öztemel (2013a) yaptığı bir araştırmada kız

öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Kariyer karar verme öz-yeterliği üzerine yapılan bir başka araştırmada ise Mert, Duman ve Kahraman (2019), kariyer karar verme öz-yeterliğinin erkek öğrenciler lehine farklılaştığı bulgusunu elde etmişlerdir. Bunun yanında Aydemir (2017), kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre mesleki alan bilgi ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Araştırmalardan elde sonuçlar bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Diğer yandan alanyazında kariyer karar verme güçlüğü puanlarının cinsiyet değişkeni açısından bir farklılık göstermediği (Öztemel, 2013c) ve erkeklerin kız öğrencilere göre daha fazla kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları şeklinde araştırma bulgularına da rastlanmaktadır (Bacanlı, 2012; Öztemel, 2012). Duru'ya (2019) göre kültürümüzde bazı meslek gruplarının kız öğrencilerle özdeşleştirilmesi ve toplumdaki bu yöndeki beklentiler kız öğrencilerin mesleki cinsiyet rollerinden etkilenerek kariyer karar verme güçlüğü yaşamalarına neden olmuş olabilir. Söner ise (2021) kızların zorluk yaşamalarını belli meslek gruplarıyla toplum tarafından sınırlandırılmalarıyla ilişkilendirmiştir. Toplumun kızlara yönelik cinsiyet-meslek eşleştirmeleri ve kız öğrencilerin istekleri ile ebeveynlerinin beklentileri arasındaki uyumsuzluklar, kız öğrencilerin meslek seçerken daha az güdülenmelerine yol açtığı düşünülebilir.

Katılımcıların KKVGO'nun alt boyutlarından aldıkları puanlar ve AOPDDÖ alt boyutlarından aldıkları puanlar okul türü açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Benzer olarak, Mutlu (2011), öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin lise türlerine göre değişmediği bulgusuna ulaşmıştır. Alanyazın tarandığında bu çalışmanın sonuçları ile uyuşmayan çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin, Duru'nun (2019) yaptığı araştırmada Fen Lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin, Anadolu Lisesi öğrencilerine göre kariyer karar verme konusunda daha çok güçlük yaşadığı tespit edilmiştir. Öztemel (2012) ise Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne devam eden öğrencilerin genel liseye devam eden öğrencilere göre kariyer kararsızlığı puanlarının yüksek olduğunu bulmuştur. Bunun nedeni bu araştırma kapsamında sadece iki okul türünün (Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi) ele alınmış olması olabilir. Bu iki okul türü büyük oranda benzer eğitim programları uygulamaktadır. Bu araştırmanın sonucu göstermektedir ki aynı yaş grubundaki farklı lise türlerinde öğrenim gören tüm öğrenciler; üniversitelere yerleşme ve kariyer planlama aşamasında kariyer karar verme güçlüklerini benzer şekilde hissetmektedirler. Son yıllarda Anadolu İmam Hatip Liselerinin yükseköğretimde seçebileceği alan sınırlılıklarının kaldırılması; bu sebeple gidebileceği yükseköğretim programlarına yönelik seçeneklerin artması, Anadolu İmam Hatip Liselerine devam eden öğrencilerin de Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrenciler kadar çeşitli şekillerde kariyer karar verme güçlükleriyle karşılaşabilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların AOPDDÖ alt boyutlarından olan Akademik Destek puanları 9 ve 10. sınıflarda 11. sınıf ve 12. sınıflara göre daha yüksektir. Ersoy (2020), ortaokul ve lise öğrencilerinin akademik destek algıları üzerine yaptığı bir araştırmada öğretmenlerden algıladıkları akademik desteğin 9. sınıf öğrencilerinin 11. ve 12. sınıf öğrencilerinden, 10. sınıf öğrencilerinin ise 12. sınıf öğrencilerinden

daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ersoy'un (2020) bulgusu bu araştırmadan elde edilen sonuçla paralellik göstermektedir. Yükseköğretim Kurumlarına Geçiş sınavı ile birlikte 11. ve 12. sınıfta okumakta olan öğrencilere yönelik okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinin daha çok sınav kaygısı, doğru meslek seçimi ve kariyer planlama üzerine yoğunlaşmasının öğrencilerin akademik desteği daha az hissetmelerine sebep olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte 9. ve 10. sınıflarda alan seçimi, oryantasyon, okula uyum gibi destekleyici rehberlik hizmetlerinin akademik desteği gerekli kılmasının bu kademedeki öğrencilerin akademik desteği daha çok hissetmelerine yol açabileceği öngörülmektedir.

10. sınıf katılımcıların AOPDDÖ alt boyutlarından olan Mesleki Destek puanları 9. sınıf ve 12. sınıf katılımcılarından daha yüksektir. Okul psikolojik danışmanından algılanan mesleki rehberlik desteğinin 10. sınıflarda daha fazla hissedilmesi özellikle bu sınıf düzeyinde yapılan mesleki rehberlik çalışmaları ile yakından ilgili olabilir. Coşkun (2006), genel liselerde rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi ile ilgili yapmış olduğu araştırmasında mesleki rehberliğe ilişkin test ve envanterlerin en çok 10. sınıf düzeyinde yoğunlaştığını saptamıştır. Algılanan mesleki desteğin sınıf düzeyine göre farklılaşması, okullarda yürütülen mesleki rehberlik hizmetlerinin niteliği ile ilişkili olabilir.

9., 10. ve 11. sınıf katılımcıların AOPDDÖ alt boyutlarından olan Duygusal Destek puanları 12. sınıf katılımcılarından daha yüksektir. Alanyazında bu sonucun aksine öğrencilerde duygusal tükenme düzeyinin sınıf kademesi yükseldikçe göreceli olarak arttığı saptanmıştır (Kutsal ve Bilge, 2012). Özellikle 12. sınıflarda sınava hazırlanma sürecinin yoğunluğunun yanı sıra ebeveynlerin, öğretmenlerin ve çevrenin başarı beklentilerinin öğrencilerde oluşturduğu baskının öğrencilerin duygusal desteği daha az hissetmelerine yol açabileceği düşünülebilir. Bunun yanında 12. sınıf öğrencilerinin üniversiteye hazırlık sürecinde benzer kaygılar yaşayan akranlarıyla daha fazla iletişim halinde oldukları için duygusal destek ihtiyaçlarını ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden daha çok akranlarıyla karşılayabiliyor olabilirler.

9. ve 10. sınıf katılımcıların AOPDDÖ alt boyutlarından olan Sosyal Destek puanları 12. sınıf katılımcılarından yüksek bulunmuştur. Kartal ve Çetinkaya (2009), algılanan sosyal desteğin sınıf düzeyine göre farklılaştığı bulgusunu elde etmişlerdir. Karataş (2012), 9. sınıfta okuyan öğrencilerin algılanan sosyal destek puanlarının diğer sınıflara göre anlamlı oranda yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çakır ve Palabıyıkoglu (1997), Çok Yönlü Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını da yaptığı araştırmasında, çalışma grubunu ergenlik dönemi evrelerine göre yaş gruplarına ayırarak sosyal destek açısından incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre ortalama 11. ve 12. sınıfa denk gelen 15-17 yaş grubundaki ergenlerin, 9. ve 10. sınıfa denk gelen 12-14 yaş grubundaki ergenlere göre algıladıkları sosyal desteğin yetersiz olduğu bulgusunu elde etmişlerdir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar araştırmanın bulgusuyla örtüşmektedir. 9. sınıfta öğrencilerin okula uyumunu sağlamak için yapılan oryantasyon etkinliklerinin, yeni bir ortama uyum süreci

sebebiyle ailelerin öğrencilere daha fazla sosyal destek vermelerinin, öğretmenlerin yeni gelen öğrencilere yönelik tanıma çalışmalarının öğrencilerin sosyal desteği daha fazla hissetmelerini sağladığı düşünülmektedir. 12. sınıfta okuyan öğrencilerin sosyal desteği daha az hissetmelerinin sebepleri ise sınava hazırlık sürecinde bireysel çalışmalara yönelmeleri ve akademik çalışmalara ağırlık vermeleri nedeni ile sosyal etkinliklerden uzaklaşmaları olarak gösterilebilir.

9. ve 10. sınıf katılımcıların KKVGO'nun alt boyutlarından olan Bilgi Eksiği puanları 11. 12. sınıf katılımcılarından daha yüksektir. Araştırmanın bu sonucuna benzer şekilde Bacanlı, Eşici ve Özünlü (2013)'nin yaptığı araştırmada, 9. sınıfların bilgi eksikliğinin 10, 11 ve 12. sınıflardan, 10. sınıf puanlarının da 11. sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bireyin kendine en uygun mesleği seçme kapasitesi olarak adlandırılan mesleki olgunluk düzeyinin 11. sınıf öğrencilerinde 10. sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu saptanmıştır (Sahraç, 2000). 9. ve 10. sınıfta yapılan oryantasyon ve alan seçimine yönelik rehberlik desteğinin 11. ve 12. sınıflarda mesleki rehberlik ile yer değiştirmesinin bilgi eksikliğindeki sınıflar arası farklılaşmaya yol açtığı düşünülmektedir. Bir başka deyişle sınıf düzeyinde sunulan rehberlik desteği öğrenci ihtiyacına göre farklılaşabilir.

9. sınıf katılımcıların KKVGO'nun alt boyutlarından olan Tutarsız Bilgi puanları 10., 11. ve 12. sınıf katılımcılarından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Okullarda sınıf düzeyi arttıkça mesleki rehberlik çalışmalarının da arttığı düşünüldüğünde bu durum beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Meslek seçimi konusunda hangi kaynaklardan yararlanabileceğini kavrayan öğrencilerin doğru bilgiyi edinmeleri sonucunda tutarsız bilgilerinin azalabileceği söylenebilir. Ancak alanyazın incelendiğinde bu sonuca ilişkin farklı bulgular olduğu görülmüştür. Bacanlı, Eşici ve Özünlü (2013), 9. sınıf öğrencilerinin tutarsız bilgilerinin diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Buna karşın Şen (2017), yaptığı araştırmada 12. sınıf öğrencilerinin tutarsız bilgi alt ölçeği puanlarının 10. sınıf öğrencilerine göre daha fazla olduğu sonucuna varmıştır. Araştırma sonuçlarındaki bu farklılık, araştırmalarda ele alınan örneklerden kaynaklanmış olabilir. Bu sonuçlar sınıf düzeyinin; bireylerin kariyer karar vermeleri önünde önemli bir engel olarak karşılına çıkan tutarsız bilgi düzeylerinin farklılaşmasında kararlı bir değişken olmadığını göstermektedir.

9. ve 10. sınıf katılımcıların KKVGO'nun toplam puanları, 11. ve 12. sınıf katılımcılarından daha yüksek bulunmuştur. Hamamcı ve Hamurlu (2005), öğrencilerin yaşları ve sınıf düzeyleri yükseldikçe mesleki kararsızlık düzeylerinin azaldığını; Bacanlı (2013) 10. sınıfta okuyan öğrencilerin kariyer karar verme güçlükleri ölçeğinden aldıkları toplam puan 11. ve 12. sınıf öğrencilerine göre yüksek bulunmuştur. Benzer bir şekilde 9. sınıfların, 10. ve 11. sınıflara göre meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının daha fazla olduğu bilinmektedir (Akkoç, 2012). Bu bağlamda sınıf düzeyi arttıkça ya da yaş büyüdükçe karar verme güçlüklerinin azalacağı (Gati vd.,

1996) sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bulgu, bireylerin meslek seçiminin gelişimsel bir yaklaşımla ilerlediği görüşünü desteklemektedir.

AOPDDÖ alt boyutları ile KKVGO toplam puanı arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Jemini-Gashi, Duraku ve Kelmendi (2019), sosyal desteğin kariyer kararsızlığı ile negatif yönde ilişkili olduğunu; Mert, Duman ve Kahraman (2019), sosyal destek ile kariyer karar verme öz-yeterliği arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğunu; ztemel (2013a), aile ve öğretmenlerden alınan sosyal desteğin kariyer karar verme glkllerini azalttığını saptamışlardır. Hamamcı ve Hamurlu (2005), okul psikolojik danışmanından yardım alanların yardım almayan öğrencilere göre daha az mesleki kararsızlık yaşadıklarını bulmuşlardır. Çakar ve Kulaksızoğlu (1997), mesleki olgunluk düzeyi ile öğrencilerin aldıkları mesleki rehberlik arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bu farklılığın mesleki rehberlik almış öğrencilerin lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmada AOPDDÖ alt boyutlarından duygusal destek ile KKVGO toplam puanı arasında bulunan negatif yönlü ilişki, AOPDDÖ'nn diğer alt boyutlarına göre daha yüksek ve anlamlıdır. Buradan hareketle duygusal desteği az hisseden öğrencilerin daha yoğun kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı söylenebilir. 12. sınıf ğrencilerinin daha az duygusal destek hissetmelerinin olası sebeplerinden biri niversite sınavlarına hazırlanmak için daha fazla zaman kazanmak adına eğitim ğretim yılının ikinci döneminde okuldan ve sosyal ortamlarından nispeten uzaklaşmaları olduğu düşünülebilir. Buna ek olarak araştırma verilerinin Covid-19 pandemi koşullarına bağlı olarak uzaktan eğitimin yaygın olarak yapıldığı bir dönemde toplanması, hlihazırda sınava hazırlanma kaygısı ile okuldan uzaklaşan 12. sınıf ğrencilerinin duygusal desteği daha az hissetmelerinin bir başka sebebi olabilir. Alanyazın incelendiğinde kariyer karar verme güçlüğü ile duygusal destek arasındaki ilişkiyi direkt inceleyen araştırmalara rastlanılmamıştır. Ancak duygusal destekle ilişkili yapılan bir araştırmada öğrencilerin ailesinden ve öğretmenlerinden aldığı duygusal desteğin yüksek olmasının öğrencilerin akademik alanda daha başarılı olmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Saeed, Zhao, Zhang ve Li, 2021). Öğrencilere aile, öğretmenler ve evre tarafından verilecek duygusal destek aynı zamanda akademik başarıyla doğrudan ilişkilidir. Düşük akademik başarı ise kariyer karar verme güçlüğünü de beraberinde getirmektedir (Gati ve Saka, 2001). Benzer bir şekilde Bacanlı (2012), akademik başarısını kötü olarak algılayan öğrencilerin, akademik başarısını iyi olarak algılayan öğrencilerden daha fazla kariyer karar verme güçlüğü yaşadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar göstermektedir ki kariyer karar verme güçlüğü akademik başarı ile akademik başarı ise öğrencilerin algıladıkları duygusal destek ile yakından ilişkili olabilir. Bu bağlamda okul psikolojik danışmanları tarafından öğrencilere verilecek duygusal desteğin dolaylı olarak kariyer karar verme güçlüğünü azaltacağı sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmanın bütün bulguları değerlendirildiğinde öğrencilerin ortaöğretim kademesinde sınıf düzeyi gözetmeksizin kapsamlı gelişimsel rehberlik anlayışı ile her koşulda desteklenmesi; öğrencilerin kariyer kararı verirken kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak ve yaşadıkları kariyer karar

verme güçlüklerini azaltmasına yardımcı olabilir. Ayrıca mesleki rehberlik ve kariyer gelişim açısından her sınıf düzeyinde yapılacak kontroller öğrencilerin kariyer kararı verme sürecinde daha kararlı adımlar atmalarına katkı sunarak ve tutarsız bilgilerini azaltarak, okul psikolojik danışmanlarından aldıkları desteği daha fazla hissetmelerini sağlayacaktır. Bunlarla birlikte yine araştırma sonuçlarına bağlı olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kariyer kararı vermede daha fazla bilgi eksikliği yaşamalarının nedenleri araştırılabilir. Kız öğrencilerin cinsiyet-meslek eşleştirmelerine ilişkin aileden geldiğini düşündüğümüz olumsuz tek yönlü bakış açısının fenomenolojik araştırmalar ile ortaya konması öğrencilerin kariyer karar vermedeki güçlüklerinin kaynaklarını anlamayı sağlayabilir. Okul psikolojik danışmanları, aynı yaş düzeyinde ancak farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin benzer kariyer karar verme güçlüğü yaşadıkları bilgisinden hareketle okul türüne bağlı kalmaksızın ergenlikteki gelişim alanlarını dikkate alarak kariyer karar verme güçlüğünü azaltacak müdahale programı hazırlamalıdır. Hazırlanan bu programlarda öğrencilerin tüm sınıf düzeylerinde okul psikolojik danışmanından akademik, duygusal, sosyal ve mesleki destek hissetmelerini sağlayacak çalışmalara yer verilmelidir. Okul psikolojik danışmanları; özellikle okul idaresi, öğretmenler ve velilerin 12. sınıf öğrencilerine yönelik sınav odaklı bakış açılarından kaynaklı mesleki destek alanında yoğunlaşmalarını göz önüne alarak diğer alanlardaki desteklerin öğrenciler tarafından yeterli hissedilmediği bilinmeli ve hazırlayacakları programlarda tüm destek alanlarına ilişkin çalışmalara yer vermelidirler. Bu programa okul idaresi, branş öğretmenleri ve veliler dahil edilerek programın etkililiği artırılabilir. 12. sınıfta okuyan öğrencilere yapılacak sınıf içi-sınıf dışı rehberlik çalışmalarında öğretmenlerinin, arkadaşlarının, ailelerinin ve çevrenin onların içinde buldukları sürecin farkında olduklarını, onları anladıklarını ve onlara bu süreçte destek olmak adına yanlarında olduklarını hissetmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmesinin hem öğrencilerin algıladıkları duygusal desteğin artmasına katkı sunacağı, hem de sınava hazırlanma sürecinde motivasyonlarını artırıcı etki yapacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma her araştırmada olduğu gibi belli sınırlılıklarla yürütülmüştür. Öncelikle araştırmanın özellikle Covid-19 pandemi sürecinden kaynaklı uzaktan eğitim yoluyla devam eden bir zamanda yürütülmesi önemli bir sınırlılıktır. Temeli yüz yüze iletişime ve etkileşime dayalı bir hizmet olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin planlanmasında, yürütülmesinde pandemi koşullarına bağlı olarak aksaklıklar yaşanmış olabilir. Öğrenciler uzaktan eğitim yoluyla başta donanım ve internete erişime kaynaklı problemlerden dolayı okul psikolojik danışmanından yeterli desteği alamamış olabilirler. Araştırma kapsamında yapılan fark istatistikleri için sadece iki okul türünde inceleme yapılmıştır. Bu durumun araştırmanın genellenebilirliği etkileyeceği düşünülmektedir. Son olarak araştırma verilerinin çevrimiçi olarak toplanması da önemli bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkoç, F. (2012). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarının bazı sosyo-demografik faktörlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 215-233.
- American School Counselor Association. (1997). *Executive summary: The national standards for school counseling programs*. Alexandria, VA: Author.
- American School Counselor Association. (2012). *The ASCA National Model: A framework for school counseling programs* (3rd ed.). Alexandria, VA: Author.
- Bacanlı, F. (2008, April 25-27). Career decision-making difficulties of turkish adolescents. Counseling international perspective: Global demands and local needs. Bahçeşehir University (Oral Presentation).
- Bacanlı, F. (2012). Kariyer karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95.
- Bacanlı, F., & Hamamcı, Z. (2015). Lise öğrencileri için Kariyer Karar Verme Güçlükleri Ölçeği'nin faktör yapısının ve güvenilirliğinin yeniden incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 109-122.
- Bacanlı, F., Eşici, H., & Özünlü, M. B. (2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 198-211.
- Büyükgöze Kavas, A. (2005). Eğitim fakültesi öğrencilerinin aldıkları mesleki rehberlik hizmetleri ve mesleklerini değiştirmek isteme düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 111-122.
- Campbell, C. A., & Dahir, C. A. (1997). *Sharing The Visions: The National Standards for School Counseling Programs*. Alexandria, VA: American School Counselor Association.
- Coşkun, K. (2006). *Genel liselerde mesleki rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi (Kayseri ili örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Creed, P. A., Muller, J., & Patton, W. (2003). Leaving high school: the influence and consequences for psychological well-being and career-related confidence. *Journal of Adolescence*, 26, 295-311.
- Çakar, M., & Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (9), 113-131.
- Çakır, H. Y., & Palabıyıkoglu, R. (1997). Gençlerde Sosyal Destek-Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 5 (1), 15-24.

- Doğan, H., & Kuzgun, Y. (2008). Bilgi verici danışmanlık programının üniversiteye giriş sınavı ve üniversite eğitime ilişkin yanlış inançlara etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 291-306.
- Dönmezoğulları, C. (2020). *Kariyer yapılandırma kuramına dayalı psiko eğitim programının üniversite öğrencilerinin kariyer kararı ve güçlü yönler özyeterlilik düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dursun, A., & Kara, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17 (1), 39-55.
- Duru, H. (2019). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları, kariyer kararı verme güçlükleri ve kariyer kararı verme öz yetkinlikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Duru, H., & Gültekin F. (2020), Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin kariyer stresleri, kariyer uyum yetenekleri ve mentörlük arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(1), 328-337.
- Erkan, Z. (2011). *Okul psikolojik danışmanı öz-yeterliliğini yordamada eğitim yaşantılarına ilişkin memnuniyetin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Ersoy, E. (2020). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin akademik destek algıları ile okul yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. A. Dönmez, N. Çelen). İmge Kitabevi.
- Gati, I., & Saka, N. (2001). High school students' career-related decision-making difficulties. *Journal of Counseling & Development*, 79(3), 331-340. doi:10.1002/j.1556-6676.2001.tb01978.x
- Gati, I., Garty, Y., & Fassa, N. (1996). Using career-related aspects to assess person environment fit. *Journal of Counselling Psychology*, 43, 196-206.
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counselling Psychology*, 43, 510-526.
- Gök, Ü. (2018). *Kariyer karar verme programının 8.sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlükleri ve mesleki olgunluk düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Gönültaş, O., & Çakır, M. (2020). Mesleki grup rehberliği programının lise 11. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 639-653

- Gül, S. K., & Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-101.
- Gülbahçe, A. (2007). *Mesleki olgunluk düzeyleri farklı olan öğrencilerin sosyal karşılaştırma ve benlik imgelerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gülbahçe, A. (2009). Farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 131-144.
- Gysbers, N. C. ve Henderson, P. (2012). *Developing and managing your school guidance and counseling program (5th ed.)*. Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: Mc Graw Hill.
- Hadi, A., Dhanang, S., & Ningsih, R. (2021). The role of multiple intelligences: For career guidance and counselling services for vocational high school teachers. *KONSELI: Jurnal Bimbingan dan Konseling (E-Journal)*, 8(1), 23-28. doi: 10.24042/kons.v8i1.8728
- Hamamcı, Z., & Hamurlu, M. K. (2005). Anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve bilgi düzeylerinin çocuklarının mesleki kararsızlıkları ile ilişkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 55 - 69.
- Harman, E., & Kırdök, O. (2018). The predictive strength of career decision making difficulties on high school students' career maturity according to their levels of locus of control. *Journal of Human Sciences*, 15(3), 1530-1540. doi:10.14687/jhs.v15i3.5221
- Jemini-Gashi, L., Duraku, Z. H., & Kelmendi, K. (2019). Associations between social support, career self-efficacy, and career indecision among youth. *Current Psychology*. doi:10.1007/s12144-019-00402-x
- Kabadayı, F., & Şahin, M. (2019). Kariyer Araştırma Öz-yeterliğinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46 (46), 215-229. doi: 10.9779/pauefd.453987
- Karaçay, G. (2021). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının kariyer karar verme güçlüklerine ve temel ihtiyaçlara etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Karaman, M. A., Karadaş, C., & Vela, J. C. (2019). Development of perceived school counselor support scale: Based on the ASCA mindsets and behaviors. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 6(2), 202-217. doi: 10.21449/ijate.561584

- Karataş, Z. (2012). Ergenlerin algılanan sosyal destek ve sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi/investigation of adolescents' perceived social support and trait anxiety levels. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 257-271.
- Kartal, A., & Çetinkaya, B. (2009). Yüksekokul öğrencilerinin algılanan sosyal destek durumları ve sosyal desteği etkileyen faktörler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 3-20
- Kazi, A. S., & Akhlaq, A. (2021). Factors affecting students' career choice. *Journal of Research and Reflections in Education*, 2, 187-196.
- Kesici, Ş. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarını yordaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 329-339.
- Koçaoğlu, M. G., & Yalçın, S. B. (2020). Kariyer gelişim sürecinde aile. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(37), 1921-1929.
- Kutsal, D., & Bilge, F. (2012). Lise öğrencilerinin tükenmişlik ve sosyal destek düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 37 (164). 283-297.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuramlar uygulamalar*. Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek danışmanlığına giriş*. Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2006). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Nobel Yayınevi.
- Manning, M. L. (2002). Havighurst's developmental tasks, young adolescents, and diversity. the clearing house: *A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 76 (2), 75-78. doi:10.1080/00098650209604953
- Mert, A., Ekin Duman, A., & Kahraman, M. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme öz-yeterliğinin yordayıcıları olarak benlik saygısı ve algılanan sosyal destek. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 594-619.
- Mutlu, T. (2011). *Lise öğrencilerinde kariyer kararı verme güçlükleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ness, D., & Morgan, T. (2003). Career decision-making difficulties of first-year students. *Canadian Journal of Career Development*, 2(1), 33-39.
- Neuenschwander, M. P., & Garrett, J. L. (2008). Cause and consequences of unexpected educational transitions in switzerland. *Journal of Social Issues*, 64, 41-58.
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz-yeterlilik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 459-477.
- Öztemel, K. (2013a). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 241-257.

- Öztemel, K. (2013b). Testing the validity of the emotional and personality-related career decision-making difficulties questionnaire in Turkish culture. *Journal of Career Development, 40*(5), 390-407.
- Öztemel, K. (2013c). An investigation of career indecision level of high school students: relationships with personal indecisiveness and anxiety. *The Online Journal of Counseling and Education, 2*(3), 46-58
- Özyürek, R. (2010). Psikolojik danışma ve rehberlik lisans programı öğrencilerinin yaptıkları okul psikolojik danışmanlığıyla ilgili uygulamaların saptaması. *Eğitim ve Bilim, 35*(156). 160-174.
- Saeed, M., Zhao, Q., Zhang, B., & Li, C. (2021). Does teacher's emotional support amplify the relationship between parental warm support and academic achievement via self-control in Chinese adolescents: A longitudinal moderated mediation model. *Current Psychology*. doi:10.1007/s12144-021-01695-7
- Sahranç, Ü. (2000). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Santos, A., Wang, W., & Lewis, J. (2018). Emotional intelligence and career decision-making difficulties: the mediating role of career decision self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior, 107*, 295-309.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health, 2* (3), 223–228. doi:10.1016/s2352-4642(18)30022-1
- Söner, O. (2021). Kariyer karar verme güçlüğünde cinsiyet farklılıkları: bir meta analiz çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi, 57*, 401-424.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik (Çev. Ed.: Çok, F.)*. Başarı İmge Yayıncılık.
- Super, D. E. (1983). Assessment in career guidance: toward truly developmental counseling. *Personnel & Guidance Journal, 61*(9), 552-562.
- Super, D. E. (1990). Work in a cross-national industrialized perspective. *PsycCritiques, 35*, 13-15.
- Suryadi, B., Sawitri, D. R., Hayat, B., & Putra, M. D. (2020). The influence of adolescent-parent career congruence and counselor roles in vocational guidance on the career orientation of students. *International Journal of Instruction, 13*(2), 45-60. doi:10.29333/iji.2020.1324a
- Şahin, K. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarını yordaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (18)*, 329-339.

- Şen, A. (2018). *Kariyer karar verme güçlüklerinin duygusal zekâ ve a tipi kişilik ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6th ed)*. Pearson Education.
- Tagay, Ö. ve Çakar, F. S. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1168-1186.
- Yeşilyaprak, B. (2016). *21.yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım.